

Magdalena Kawa

Alicja Kawka

Aleksandra Gulińska

Raport dot. realizacji rekomendacji grupy „Edukacja dzieci cudzoziemskich” III Forum ds. Lokalnych Polityk Migracyjnych w Warszawie

Warszawa, grudzień 2014 r

LOKALNE MIĘDZYSEKTOROWE POLITYKI NA RZECZ INTEGRACJI IMIGRANTÓW - Projekt realizowany w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG oraz współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich oraz budżetu państwa.

Rekomendacja nr 1 – Stworzenie mapy kompetencji w obszarze kształcenia dzieci cudzoziemskich

Rekomendacja miała zostać zrealizowana poprzez zwrócenie się do Ministerstwa Edukacji Narodowej w trybie dostępu do informacji publicznej z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania:

1. Jaka komórka organizacyjna Ministerstwa Edukacji Narodowej jest odpowiedzialna za kształcenie dzieci cudzoziemskich?
2. Jaki jest zakres obowiązków osób zatrudnionych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, odpowiedzialnych za kształcenie dzieci cudzoziemskich?
3. Jakie kompetencje (w zakresie podejmowanych decyzji i możliwości ich wdrażania) posiadają zatrudnione przez Ministerstwo Edukacji Narodowej osoby odpowiedzialne za kształcenie dzieci cudzoziemskich?

Pismo do Ministerstwa Edukacji Narodowej zostało wysłane (drogą mailową) 24 listopada 2014 roku. 22 grudnia 2014 roku ponownie została wysłana prośba o odpowiedź na powyższe pytania. 26 stycznia 2015 roku otrzymaliśmy odpowiedzi jedynie na jedno z zadanych pytań - Jaka komórka organizacyjna Ministerstwa Edukacji Narodowej jest odpowiedzialna za kształcenie dzieci cudzoziemskich? Pytanie nr 2 i 3 pozostało bez odpowiedzi.

Zgodnie z pismem przesłanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach struktury organizacyjnej Ministerstwa Edukacji Narodowej nie ma odrębnej komórki, która odpowiedzialna byłaby wyłącznie za kształcenie dzieci cudzoziemskich. Sytuacja taka ma miejsce ze względu na to, że system kształcenia w Polsce obejmuje na tych samych zasadach zarówno obywateli polskich jak i osoby niebędące obywatelami polskimi. Zgodnie z powyższymi sprawami związanymi z kształceniem ogólnym zajmują się następujące komórki MEN, do których zakresu działania należą m.in. zagadnienia i sprawy dotyczące:

Departament Jakości Edukacji:

- podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego;
- wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego;
- ustalania procedur dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego oraz programów nauczania z zakresu kształcenia ogólnego;
- oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów;
- standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w zakresie kształcenia ogólnego;

- przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów, w tym egzaminu maturalnego, z wyłączeniem egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe oraz egzaminów eksternistycznych;
- projektowania systemu nadzoru pedagogicznego, w tym ustalania szczegółowych zasad jego sprawowania oraz ich upowszechnianie;
- rozwiązań systemowych w zakresie doskonalenia nauczycieli i ich upowszechnianie;
- funkcjonowania publicznych i niepublicznych, (z wyłączeniem integracyjnych i specjalnych): przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjów i liceów ogólnokształcących;
- warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych;
- ramowych planów nauczania w zakresie kształcenia ogólnego;
- organizacji kształcenia mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym;

Departament Kształcenia Ogólnego i Wychowania:

- wychowania, w tym wychowawczej funkcji szkoły;
- wspierania wychowawczej funkcji placówek, w tym realizacji programu wychowawczego i programu profilaktyki;
- upowszechniania i ochrony praw człowieka oraz praw dziecka i realizowania postanowień wynikających z Konwencji o Prawach Dziecka w szkołach i placówkach oświatowych;
- obowiązku szkolnego i obowiązku nauki;
- warunków bezpieczeństwa i higieny w szkołach i placówkach;

Departament Strategii i Współpracy Międzynarodowej:

- warunków przyjmowania do publicznych szkół i placówek oświatowych osób niebędących obywatelami polskimi oraz zasad odpłatności tych osób za naukę i opiekę;
- koordynacja kształcenia dzieci i młodzieży uchodźców i migrantów, w tym obsługi członka Kierownictwa MEN w zakresie udziału w pracach Zespołu ds. Migracji,
- przeprowadzenia konkursu ofert na realizację zadania publicznego dotyczącego wspierania inicjatyw edukacyjnych na rzecz uchodźców, służących kultywowaniu języka, tradycji i kultury kraju pochodzenia lub nauczaniu języka polskiego;

Departament Zwiększania Szans Edukacyjnych (DZSE): -

- kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, kształcących się w szkołach ogólnodostępnych, w tym w szkołach integracyjnych, z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi;
- pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach;
- indywidualnego nauczania;
- indywidualnego programu lub toku nauki;
- przyznawania stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania osobom niebędącym obywatelami polskimi;

Departament Analiz i Prognoz:

- przygotowywania danych niezbędnych do naliczenia jednostkom samorządu terytorialnego części oświatowej subwencji ogólnej na podstawie danych zgromadzonych w systemie informacji oświatowej;
- wyrównywania szans edukacyjnych i tworzenia instrumentów pokonywania barier edukacyjnych i zapobiegania wykluczeniu społecznemu uczniów z rodzin najuboższych, ze środowisk defaworyzowanych i marginalizowanych poprzez tworzenie i rozwijanie systemu pomocy materialnej i pozamaterialnej dla uczniów;

Departament Współpracy z Samorządem Terytorialnym:

- podziału oraz wysokości planowanych i ostatecznych kwot części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego;

Rekomendacja nr 2 – Podnoszenie świadomości prawnej opiekunów prawnych dzieci cudzoziemskich, kadry pedagogicznej, administracji oświatowej w zakresie praw przysługujących dzieciom cudzoziemskim

Wdrożenie rekomendacji wymaga na wstępie analizy dostępnych źródeł informacji dotyczących edukacji dzieci cudzoziemskich, a następnie wystosowanie pisma do MEN z propozycjami konkretnych rozwiązań.

DOSTĘPNE MATERIAŁY W WERSJI ELEKTRONICZNEJ

Przegląd wybranych aktualnych publikacji, dostępnych w internecie dotyczących edukacji

dzieci cudzoziemskich, w szczególności podstawowych informacji, broszur, tekstów, gdzie, w przystępny sposób, rodzice dzieci cudzoziemskich oraz sami uczniowie mogą odnaleźć informacje na temat procesu przyjmowania do Polskiej szkoły, a także późniejszego w niej funkcjonowania. .

1. Na stronie Kuratorium Oświaty w Warszawie zamieszczona jest informacja o, wydanym przez Organizację do spraw Migracji, „Pakiecie powitalnym dla uczniów i rodziców”. Pakiet został opracowany przez Biuro Edukacji Urzędu m.st. Warszawy w partnerstwie ze Szkołą Podstawową nr 211 oraz z Gimnazjum nr 14 w Warszawie, w ramach projektu „Międzykulturowa szkoła w wielokulturowej społeczności”. Pakiet wydany został w 5 wersjach językowych – angielskiej, czeczeńskiej, rosyjskiej, ukraińskiej i wietnamskiej, skierowany jest do rodziców i uczniów cudzoziemskich.

www.edukacja.warszawa.pl/dla-ucznia-i-rodzica/edukacja-cudzoziemcow

Przedstawia schemat systemu edukacji w Polsce, kalendarz roku szkolnego, szkolny porządek dnia, wzory formularzy szkolnych, system oceniania, a także mini słowniczek – polsko-rosyjsko-wietnamsko-czeczeńsko-angielski. Wskazuje rzeczy potrzebne uczniowi w szkole, objaśnia czym jest dzienniczek ucznia, przerwa szkolna, informuje o zajęciach dodatkowych, wskazuje, gdzie szukać rozwiązań problemów, które mogą spotkać nowego ucznia w polskiej szkole.

2. Informacje zamieszczone na stronie Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji IOM – www.migrant.info.pl. „Informacje ważne dla cudzoziemców” - na tej stronie szczegółowo opisano wydatki związane z uczęszczaniem dziecka do szkoły, informacje na temat dodatkowych lekcji języka polskiego, lekcji wyrównawczych, nauce religii, dni wolnych od pracy, organizacji roku szkolnego. Można tam znaleźć informacje na temat tego, czym jest legitymacja szkolna, kuratorium oświaty, rejonizacja oraz do kogo zwrócić się w razie problemów edukacyjnych.

www.migrant.info.pl/Informacje_wa%C5%BCne_dla_cudzoziemc%C3%B3w.html

3. Publikacja „Edukacja w Polsce. Poradnik dla rodziców-uchodźców: jak wysłać dziecko do polskiej szkoły” wydana przez Fundację Znak w partnerstwie z Fundacją Polskie Forum Migracyjne oraz Stowarzyszeniem Vox Humana. Jest to 35-stronicowy przewodnik w języku rosyjskim dla rodziców cudzoziemców o systemie edukacji w Polsce.

Dostępny również w formie elektronicznej:

www.forummigracyjne.org/pl/aktualnosc.php?news=209&wid=34&wai=&year=

4. „Poradnik szkolny dla dzieci cudzoziemskich i ich rodziców” został opracowany w

ramach projektu „Poznajmy się - Lesznowola gminą wielu kultur” Gminy Lesznowola oraz Fundacji Edukacji Międzykulturowej i Fundacji Świat na Wyciągnięcie Ręki.

Jest to 12-stronicowy, kolorowy poradnik wydany w trzech językach: polskim, chińskim i wietnamskim. W treści poradnika znajdują się informacje na temat systemu edukacji w Polsce, kalendarza roku szkolnego, systemu ocen, symboli szkoły, dzienniczka ucznia. Poradnik odpowiada także na pytania jak nawiązać przyjaźnie w klasie, jak należy się zachowywać, jakie są cechy dobrego ucznia w polskiej szkole, a także czy można dać prezent nauczycielowi/lce. Proponuje rozwiązania dla ucznia znajdującego się w trudnej sytuacji (gdy ma jakiś problem), a także sugeruje, które przedmioty mogą być przydatne w szkole.

www.miedzykulturowa.org.pl/cms/edc_media/Structure/Item-439/TinyFiles/Poradnik-szkolny-dla-uczniow-cudzoziemskichplpolski.pdf

5. Fundacja Instytut na Rzecz Państwa Prawa wydała książkę „Witaj w Polsce!”. Publikacja pochodzi z 2014 roku. W rozdziale „Edukacja” zawarte są informacje dotyczące obowiązku szkolnego i wydatków oraz opisy kolejnych etapów w systemie edukacji – przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum, egzamin gimnazjalny, szkoły ponadgimnazjalne i egzamin maturalny, szkoły policealne, szkoły ponadgimnazjalne dla dorosłych, szkoły wyższe, kursy języka polskiego.

www.panstwoprawa.org/site_media/storage/files/2014-10/ksiazka-witaj-w-polsce-pol-inter.pdf

6. Fundacja dla Somalii wydała, w ramach projektu „Centrum Informacji i Integracji dla Uchodźców”, ulotkę „Edukacja w Polsce”. Ulotka ta dostępna jest w języku polskim oraz angielskim. Znaleźć w niej mogą wskazówki osoby ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy oraz osoby objęte ochroną międzynarodową.

Zawarte są w niej krótkie informacje o obowiązku szkolnym, o zapisach do szkoły, o pomocy udzielanej w szkole (m.in. o prawie do nauki j. polskiego, o prawie do nauki własnego języka i zachowania kultury, o przysługujących zajęciach wyrównawczych i asystencji międzykulturowym), a także o studiach, nostryfikacji dyplomu, szkoleniach dla dorosłych, czy możliwości zarejestrowania się jako osoba bezrobotna w urzędzie pracy.

www.wwpe.gov.pl/files/EFU/edukacja_PL_ENG.pdf

KURATORIUM OŚWIATY W LUBLINIE

Zdaniem pracownika (rozmowa telefoniczna) Kuratorium Oświaty w Lublinie, Kuratorium nie ma obowiązku zamieszczania na swoich stronach materiałów informacyjnych dotyczących praw przysługujących dzieciom cudzoziemskim w zakresie edukacji. Jest to zadanie szkoły i organów

prowadzących.

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

III Forum Polityk Migracyjnych odbyło się 18 - 21 września 2014 roku. W tym czasie na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej nie było jeszcze informacji dotyczącej kształcenia dzieci cudzoziemskich. Z informacji otrzymanych od jednej z facylitatorek wynikało, że MEN zobowiązał się do stworzenia takiej podstrony. Miesiąc po forum, 23 października 2014 roku, na stronie Ministerstwa pojawiła się podstrona, która wyczerpuje zgłoszoną rekomendację.

Ścieżka dostępu: MEN - kształcenie i wychowanie - **kształcenie cudzoziemców**

www.men.gov.pl/index.php/ksztalcenie-cudzoziemcow

Na stronie przedstawione są przepisy prawne dotyczące kształcenia cudzoziemców. Dodatkowo umieszczono zakładkę **Przydatne materiały** zawierającą linki do informatorów, poradników, książek związanych z edukacją dzieci cudzoziemskich.

Udostępnione publikacje skierowane są do nauczycieli i nauczycielek m.in. „Dziecko migranckie w naszej klasie. Rekomendacje nauczycieli dla nauczycieli”, przygotowana przez Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (IOM) w partnerstwie z Urzędem m.st. Warszawy i Kuratorium Oświaty w Warszawie, „Inny w polskiej szkole. Poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi”, publikacja przygotowana przez Biuro Edukacji Miasta Stołecznego Warszawy oraz Fundację Polskie Forum Migracyjne. Znajdują się tu również materiały dla nauczycieli prowadzących dodatkowe zajęcia z języka polskiego, np. „Ku wielokulturowej szkole w Polsce. Pakiet edukacyjny z programem nauczania języka polskiego jako drugiego dla I, II i III etapu kształcenia” oraz podręcznik internetowy „Włącz Polskę!”.

Przedstawione są również publikacje dotyczące przyjmowania uczniów do szkoły i funkcjonowania systemu edukacji w Polsce, skierowane do uczniów i rodziców cudzoziemskich. Dwie z propozycji umieszczonych na stronie MEN pojawiają się w analizie materiałów wykonanej w ramach wdrażania rekomendacji.

Zdaniem pracownicy (rozmowa telefoniczna, która odbyła się po 23 października 2014) Ministerstwa Edukacji Narodowej, MEN nie ma obowiązku zamieszczania na swoich stronach materiałów informacyjnych, dotyczących praw przysługujących dzieciom cudzoziemskim w zakresie edukacji. Jest to zadanie kuratoriów oświaty, szkoły i organów prowadzących.

Wydaje nam się, że na tym etapie postulowana przez nas rekomendacja jest w dużej części wypełniona. Idealną sytuacją byłoby zamieszczenie na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej jednego tekstu zawierającego przepisy prawne wraz z omówieniem tak, aby rodzice dzieci cudzoziemskich nie musieli szukać potrzebnych informacji w każdej z podanych publikacji czy

brozury. Pożądane byłoby także przetłumaczenie tych informacji na inne języki – np. rosyjski, angielski, wietnamski, czeczeński, ukraiński. Z uwagi na interpretację pracownicy Ministerstwa Edukacji Narodowej, której zdaniem Ministerstwo nie jest w obowiązku udostępniać tak opracowanych informacji (oprócz przepisów prawnych), postulat ten będzie trudny do zrealizowania. Wydaje się jednak zasadne myślenie, że jeżeli taki tekst opracowany zostałby przez organizację pozarządową bądź osobę prywatną zajmującą się tą tematyką, zostałby on umieszczony na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Rekomendacja nr 3 – Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno monitorować wysokość, sposób naliczania i wydatkowania środków na edukację dzieci cudzoziemskich

Rekomendacja miała zostać zrealizowana poprzez zwrócenie się do Ministerstwa Edukacji Narodowej, w trybie dostępu do informacji publicznej, z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania oraz o uwzględnienie :

1. W jaki sposób naliczana jest kwota środków finansowych przeznaczonych na edukację dzieci cudzoziemskich?
2. W jaki sposób Ministerstwo Edukacji Narodowej monitoruje wydatkowanie środków przeznaczonych na edukację dzieci cudzoziemskich?
3. W jakiej wysokości i na jakich zasadach przekazywane są do organów prowadzących, w ramach części oświatowej subwencji ogólnej, dodatkowe środki na dzieci cudzoziemskie?
4. Na podstawie jakich danych z Systemu Informacji Oświatowej naliczane są dodatkowe środki (liczba dzieci cudzoziemskich ogółem, czy liczba korzystających z dodatkowych lekcji języka polskiego) i czy poprzez te dodatkowe środki mogą być finansowane tylko lekcje języka polskiego, czy też ogółem wsparcie procesu integracji i adaptacji, a więc także etatów asystentów międzykulturowych?
5. Proszę o udostępnienie tzw. metryczki subwencji oświatowej za ubiegły rok szkolny (2013/2014) zawierającej informację, do której gminy i w jakiej wysokości trafiły dodatkowe środki.

Zapytanie zostało wysłane do Ministerstwa Edukacji Narodowej (drogą mailową) w dniu 24 listopada 2014 roku. W dniu 9 grudnia 2014 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej odpowiedziało na pismo przygotowane przez Jerzego Jakubczyka, zastępcę Dyrektora Departamentu Analiz i Prognoz. Do pisma dołączony został plik z danymi o dodatkowych kwotach subwencji naliczanych na uczniów objętych dodatkową, bezpłatną nauką języka polskiego.

Najważniejsze wnioski zawarte w przesłanym piśmie są następujące:

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej nie prowadzi monitoringu i analiz dotyczących

wydatków na edukację określonej grupy dzieci.

2. Uczniowie niebędący obywatelami polskimi są uwzględniani w podziale subwencji oświatowej na równi z pozostałymi uczniami. Zgodnie z tym zapisem na uczniów cudzoziemskich jest naliczana kwota subwencji w postaci standardu finansowego A oraz kwoty subwencji wynikającej z przeliczenia tych uczniów odpowiadającymi im wagami algorytmu.
3. Dodatkowe środki przeznaczone dla dzieci cudzoziemskich są naliczone na uczniów korzystających z dodatkowych, bezpłatnych zajęć z języka polskiego. Środki te są naliczane wagami od P9 do P11. Środki te są naliczane także na podstawie liczby uczniów korzystających z dodatkowych zajęć języka polskiego, wykazanej w Systemie Informacji Oświatowej według stanu na 30 września, poprzedzającego rok budżetowy (na który dokonywany jest podział subwencji). O przyznaniu dodatkowych środków na bezpłatne zajęcia z języka polskiego decyduje organ stanowiący jednostki.
4. Ministerstwo Edukacji Narodowej nie posiada całościowych kwot subwencji oświatowej naliczonych na uczniów nie będących obywatelami polskimi. Ministerstwo dysponuje danymi o dodatkowych kwotach subwencji naliczanych na uczniów objętych dodatkową, bezpłatną nauką języka polskiego (przesłane jako załącznik do pisma).

Odpowiedź wystosowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej jasno wskazuje na to, że nie jest prowadzony monitoring wydatkowania środków na edukację dzieci cudzoziemskich.

Jednocześnie środki przydzielane na dodatkową, zagwarantowaną prawnie, bezpłatną naukę języka polskiego, naliczane są nie w odniesieniu do rzeczywistej potrzeby, ale zgodnie ze statystykami z 30 września poprzedzającego roku budżetowego. W wielu przypadkach, a w szczególności w odniesieniu do dzieci rodziców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce, niemożliwe jest dokładne wyliczenie, ile dzieci cudzoziemskich będzie uczęszczało do określonej szkoły w danym roku szkolnym. Może to skutkować brakiem dodatkowych środków na dodatkową naukę języka polskiego.

Kolejnym problemem jest fakt, że o przyznaniu dodatkowych środków na bezpłatną naukę języka polskiego decyduje organ prowadzący jednostkę - może on zatem odmówić przyznania tych środków.

Dodatkowym problemem jest brak informacji na temat środków, z których powinna być zatrudniana osoba pełniąca funkcję pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego. Zgodnie z przepisami prawnymi od 1 stycznia 2010 roku dzieci cudzoziemskie mają prawo do pomocy osoby władającej ich językiem. Niestety do dziś nie udało się jasno określić skąd pochodzić mają środki na zatrudnienie takiej osoby. A z doświadczeń szkół starających się o zatrudnienie pomocy

nauczyciela wynika, że znalezienie środków na wynagrodzenie tej osoby to jedna z największych przeszkód, które podaje organ prowadzący daną szkołę.

Rekomendacja nr 5 – Należy promować zatrudnianie asystentów/asystentek międzykulturowych na etatach pracowników samorządowych (tzw. pomocy nauczyciela)

OPIS DOBRYCH PRAKTYK

Pomoc nauczyciela dziecka cudzoziemskiego – stan prawny

Nowelizacja *Ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty* obowiązująca od 1 stycznia 2010 roku umożliwia placówkom oświatowym, do których uczęszczają dzieci cudzoziemskie, zatrudnianie pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego. Mówi o tym artykuł 94a ust. 4a, zgodnie z którym, każde dziecko cudzoziemskie (nieposiadające polskiego obywatelstwa), podlegające obowiązkowi szkolnemu w Polsce, i nieznające języka polskiego albo znające go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, ma *prawo do pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia, zatrudnioną w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły. Pomocy tej udziela się nie dłużej niż przez okres 12 miesięcy*¹.

Zapis w ustawie nie daje jednoznacznego rozstrzygnięcia, z jakich środków i w jaki sposób można taką osobę zatrudnić. Zgodnie z cytowanym powyżej artykułem, wymogiem stawianym przed pomocą nauczyciela jest znajomość języka kraju pochodzenia dziecka cudzoziemskiego, uczącego się w danej szkole. Zatrudnienie pomocy nauczyciela wykonywane jest na wniosek dyrekcji szkoły, która jest zobowiązana złożyć do organu prowadzącego Arkusz Organizacyjny, w którym zaznaczyć należy wystąpienie o zatrudnienie pomocy nauczyciela.

Praktyka pokazuje, że większość osób zatrudnionych na stanowisku pomocy nauczyciela nie posiada wykształcenia pedagogicznego lub wykształcenie to nie jest uznane w Polsce. W takim przypadku, osobę pełniącą funkcję pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego traktuje się jak pracowników niebędących nauczycielami, zatrudnionych w szkołach prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Regulacje dotyczące ich statusu określają przepisy ustawy o *pracownikach samorządowych (Ustawa z dnia 21 listopada 2008r. o pracownikach samorządowych)* i rozporządzenia wykonawczego (*Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych*). Stanowisko to wymienione jest w grupie V. Jednostki działające w zakresie oświaty, wśród stanowisk pomocniczych i obsługi; wymagane kwalifikacje – wykształcenie podstawowe, nie jest wymagany

¹ Art. 94 a ust 4a *Ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991, Dz.U. 1991 nr 95, poz. 425 z późn. zm.

staż pracy. Natomiast w *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania* wymienione zostało w grupie 53 – Pracownicy opieki osobistej i pokrewni, 531 – Opiekunowie dziecięcy i asystenci nauczycieli, 5312 – Asystenci nauczycieli, 531201 – Asystent nauczyciela dziecka cudzoziemca.

Pomoc nauczyciela dziecka cudzoziemskiego – zastosowanie praktyczne

Poniżej przedstawione zostaną informacje, zebrane z polskich szkół, zatrudniających osoby na stanowisku pomocy nauczyciela (stan na grudzień 2014) w województwie lubelskim, mazowieckim i podlaskim².

Berezówka (woj. lubelskie)

Szkoła Podstawowa w Berezówce prowadzona przez Stowarzyszenie „Za Rzeką Krzną” – zatrudnienie w oparciu o umowę zlecenie. Osoba zatrudniona na tym stanowisku jest narodowości czeczeńskiej, przebywa w szkole w czasie lekcji dzieci mieszkających w ośrodku dla cudzoziemców w Kolonii Horbów (przywozi i odwozi dzieci, a w trakcie lekcji jest w szkole i pełni funkcje asystenta międzykulturowego). Dzieci cudzoziemskie, uczących się obecnie w tej w szkole, są narodowości: czeczeńskiej, gruzińskiej, ukraińskiej i dagestańskiej.

Lublin (woj. lubelskie)

Szkoła Podstawowa nr 31 w Lublinie – od września 2012 roku do czerwca 2014 roku w szkole pracowała asystentka międzykulturowa zatrudniana przez Stowarzyszenie Dla Ziemi ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców oraz budżetu państwa. Od września 2014 roku szkoła otrzymała od organu prowadzącego (Urząd Miasta Lublin) dodatkowe środki na zatrudnienie asystentki (pomoc nauczyciela). Zatrudniona osoba jest narodowości czeczeńskiej, pracuje pięć dni w tygodniu po 4 godziny. Jest zatrudniona w oparciu o umowę zlecenie.

Gimnazjum nr 14 w Lublinie – od września 2014 szkoła zatrudnia w oparciu o umowę o pracę

² Dodatkowo w polskich szkołach pracują osoby zatrudniane przez organizacje pozarządowe. Stanowisko pomocy nauczyciela przez organizacje pozarządowe jest bardzo często określane jako asystent kulturowy/asystentka kulturowa. W Warszawie asystenci/asystentki zatrudniane są m.in. przez Fundację na Rzecz Różnorodności Społecznej (Szkoły Podstawowe nr 58 i 264) oraz Stowarzyszenie Vox Humana (Szkoła Podstawowa nr 97 i Zespół Szkół nr 83). Fundacja Forum na Rzecz Różnorodności Społecznej zatrudnia także asystentkę w Szkole Podstawowej w Raszynie. Fundacja Edukacji i Twórczości zatrudnia osoby na stanowisku asystenta/asystentki w trzech szkołach podstawowych (nr 15, 26 i 47) i jednym gimnazjum (nr 2) w Białymstoku. Przez kilka lat asystenci i asystentki zatrudniani byli przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (była to pierwsza organizacja, która wprowadziła to rozwiązanie do polskich szkół). Pisze o tym Aleksandra Chrzanowska. Zob. szerzej; A. Chrzanowska, *Asystent kulturowy – innowacyjny model pracy w szkołach przyjmujących dzieci cudzoziemskie*, nr 5/2009. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://interwencjaprawna.pl/docs/ARE-509-asystent-miedzykulturowy.pdf>, [data dostępu: grudzień 2014]. Przez dwa lata (do końca czerwca 2014 roku) asystentki kulturowe zatrudniane były także przez Stowarzyszenie Dla Ziemi.

asystentkę międzykulturową (pomoc nauczyciela) w wymiarze pół etatu. Jest to osoba narodowości czeczeńskiej, środki na jej zatrudnienie pochodzą od organu prowadzącego szkołę (Urząd Miasta Lublin).

Łuków (woj. lubelskie)

Szkoła Podstawowa nr 5 w Łukowie - od września 2012 roku do czerwca 2014 roku w szkole pracowała asystentka międzykulturowa zatrudniana przez Stowarzyszenie Dla Ziemi ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców oraz budżetu państwa. Od września 2014 roku szkoła zatrudnia tę samą osobę z własnych środków (nie została zwiększona subwencja przyznawana przez Urząd Miasta Łuków, który jest organem prowadzącym). Osoba pełniąca funkcję pomocy nauczyciela zatrudniona jest w wymiarze 0,6 etatu na stanowisku sprzątaczkii, ale z innym zakresem obowiązków (pomoc w nauce języka, pomoc w tłumaczeniach, pomoc w kontaktach pomiędzy rodzicami dzieci cudzoziemskich i nauczycielami itd.). Jest to osoba narodowości czeczeńskiej.

Coniew (woj. mazowieckie)

Zespół Szkół w Coniewie - asystenci/asystentki zatrudniane były przez organizacje pozarządowe. W tym momencie nie ma w szkole żadnej osoby, która pełniłaby taką funkcję³.

Mroków (woj. mazowieckie)

Zespół Szkół w Mrokwie, organ prowadzący – Gmina Lesznowola. W szkole pracują dwie osoby zatrudnione na stanowisku pomocy nauczyciela – asystentka chińska (asystentka ds. kultury chińskiej) i asystent wietnamski (asystent ds. kultury wietnamskiej). Każda z osób pracuje 10 godzin w tygodniu. Te osoby są zatrudnione przez Zespół Obsługi Placówek Oświatowych w Lesznowoli, a środki na zatrudnienie tych osób pochodzą z dotacji otrzymanej z Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich.

Podkowa Leśna (woj. mazowieckie)

Zespół Szkół w Podkowie Leśnej - w szkole pracowały osoby na stanowisku asystenta kulturowego, zatrudniane przez organizacje pozarządowe oraz organ prowadzący. W tym momencie w szkole zatrudniona jest osoba, której zadaniem jest pomoc w nauce języka polskiego i adaptacji w środowisku szkolnym dzieci cudzoziemskich. Jest to osoba narodowości polskiej, posiadająca kwalifikacje do nauczania języka polskiego jako języka obcego. Jest zatrudniona w oparciu o umowę o pracę, obowiązują ją przepisy zawarte w Karcie Nauczyciela. Osoba zatrudniona przez

³ Aktualnie w Zespole Szkół w Coniewie nie jest zatrudniona osoba na stanowisku pomocy nauczyciela/asystenta/asystentki, jednak przykład tej szkoły pojawia się bardzo często w kontekście pozytywnego wymiaru obecności asystentów kulturowych w szkole. Stało się to za sprawą artykułu autorstwa Bogumiły Lachowicz, dyrektorki Zespołu Szkół w Coniewie. B Lachowicz, *Asystent międzykulturowy – nowe rozwiązanie starych problemów. Przykład z Coniewa*, Seria Wydawnicza „Maieutike” nr 8/2010. Artykuł dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://ffrs.org.pl/wp-content/uploads/FRS_Seria-M_201008_BLachowicz.pdf [data dostępu: grudzień 2014].

organ prowadzący (Urząd Gminy) była narodowości czeczeńskiej (dwóch panów - najpierw jeden zrezygnował z pracy, potem drugi) i była zatrudniona w oparciu o umowę zlecenie.

Warszawa (woj. mazowieckie)

Szkoła Podstawowa nr 58 w Warszawie - osoba zatrudniona przez organ prowadzący (Urząd Dzielnicy Targówek) jest zatrudniona w oparciu o umowę o pracę, w wymiarze $\frac{3}{4}$ etatu na stanowisku pracownika samorządowego. Dodatkowo w szkole pracują dwie osoby na stanowisku asystentów międzykulturowych zatrudniane przez organizacje pozarządowe, a od stycznia 2015 roku ma tam być zatrudniona przez NGO kolejna osoba. Obecnie w szkole $\frac{1}{3}$ dzieci jest pochodzenia cudzoziemskiego.

Gimnazjum nr 141 w Warszawie - w szkole zatrudnione są dwie osoby ze środków organu prowadzącego (Urząd Dzielnicy Targówek), forma zatrudnienia - umowa o pracę w wymiarze 0,5 etatu. Obecnie w szkole uczą się dzieci cudzoziemskie narodowości ukraińskiej, czeczeńskiej i gruzińskiej.

Białystok (woj. podlaskie)

Szkoła Podstawowa nr 47 - w szkole zatrudniona jest jedna osoba (kobieta narodowości czeczeńskiej) jako pomoc nauczyciela, w oddziale zerowym. Osoba ta zatrudniona jest w oparciu o umowę o pracę, obowiązują ją przepisy zawarte w Karcie Nauczyciela, ma wykształcenie pedagogiczne.

Szkoła Podstawowa nr 26 - w szkole drugi rok zatrudniona jest osoba na stanowisku pomocy nauczyciela (mężczyzna narodowości czeczeńskiej), ze środków organu prowadzącego, w oparciu o umowę o pracę, na cały etat (otrzymuje wynagrodzenie również w przerwie wakacyjnej). Osoba ta posiada wykształcenie wyższe, ale nie kierunkowe. Nie obowiązują jej przepisy zawarte w Karcie Nauczyciela.

Wymienione powyżej przykłady pokazują, że formy zatrudnienia oraz wymiar czasu pracy jest uzależniony od możliwości i potrzeb danej placówki, a także wykształcenia zatrudnionej osoby. W każdej ze szkół podkreśla się ogromne znaczenie takiej osoby, dzięki której edukacja i integracja dzieci cudzoziemskich ze społeczeństwem przyjmującym przebiega sprawniej i efektywniej.

Pomoc nauczyciela dziecka cudzoziemskiego – problemy z interpretacją przepisów prawnych

Zdaniem dyrekcji szkół oraz osób pracujących w organizacjach pozarządowych zajmujących się integracją i edukacją dzieci cudzoziemskich, przepisy dotyczące zatrudniania pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego są niejasne.

Wyróżnić można trzy główne problemy:

1. Wymogi formalne dotyczące posiadania odpowiednich kwalifikacji – zgodnie z artykułem

94a ust. 4a *Ustawy o systemie oświaty*, osoba pełniąca funkcję pomocy nauczyciela powinna znać język kraju pochodzenia dziecka cudzoziemskiego. W ustawie nie ma żadnych innych informacji dotyczących kwalifikacji pomocy nauczyciela. Z kolei art. 11 ust. 3 *Ustawy o pracownikach samorządowych* pojawia się zapis dotyczący zatrudniania osób niebędących obywatelami polskimi. Zgodnie z tymi przepisami *osoba nieposiadająca obywatelstwa polskiego może zostać zatrudniona na stanowisku, na którym wykonywana praca nie polega na bezpośrednim lub pośrednim udziale w wykonywaniu władzy publicznej i funkcji mających na celu ochronę generalnych interesów państwa, jeżeli posiada znajomość języka polskiego potwierdzoną dokumentem określonym w przepisach o służbie cywilnej*. Pojawia się tutaj wątpliwość dotycząca konieczności posiadania certyfikatu, o którym mowa w powyższym przepisie, przez osobę zatrudnioną na stanowisku pomocy nauczyciela. Należy doprecyzować ten przepis, aby jednoznacznie wskazać, czy w przypadku pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego przepis ten również obowiązuje.

2. Środki, z których pokryte jest wynagrodzenie takiej osoby – artykuł 94a ust. 4a *Ustawy o systemie oświaty* mówi, że pomoc nauczyciela dziecka cudzoziemskiego zatrudnia dyrektor szkoły. W rozmowach z dyrektorami szkół często pojawiał się problem pozyskania środków na zatrudnienie takiej osoby. Szkoły w większości nie posiadają swoich własnych środków, z których mogłyby opłacić etat/część etatu pomocy nauczyciela. Organ prowadzący szkoły także posługuje się argumentem braku dodatkowych środków na zatrudnienie takiej osoby. Natomiast, zgodnie z przepisami, szkoły, do których uczęszczają dzieci cudzoziemskie mają zwiększoną subwencję oświatową. Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno zająć stanowisko w tej sprawie i jasno określić ścieżkę zatrudniania pomocy nauczyciela dziecka cudzoziemskiego wraz ze wskazaniem środków, z których pokryte mają być koszty zatrudnienia tej osoby.
3. Okres umowy o pracę – organ prowadzący udziela zwykle zgody na zatrudnienie danej osoby na czas trwania roku szkolnego (od początku września do końca czerwca). W trakcie wakacji szkolnych (lipiec – sierpień) osoba ta nie otrzymuje wynagrodzenia, a także nie jest ubezpieczona. Jest to o tyle ważne, że gratyfikacja wypłacana takiej osobie jest zwykle na poziomie minimalnym, często jest to część etatu, co uniemożliwia odkładanie oszczędności na okres wakacji letnich, umożliwiających pokrycie wydatków na życie i ubezpieczenie zdrowotne dla siebie i rodziny w czasie wakacji.

**WNIOSEK W TRYBIE DOSTĘPU DO INFORMACJI PUBLICZNEJ O WYDANIE
INFORMACJI NA TEMAT STATUSU, WARUNKÓW I NORM ZATRUDNIANIA**

POMOCY NAUCZYCIELA ORAZ FINANSOWANIA ETATÓW

Jako zespół zwróciliśmy się do Ministerstwa Edukacji Narodowej w trybie dostępu do informacji publicznej z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania:

1. W których szkołach na terenie Polski są zatrudnieni pracownicy w charakterze pomocy nauczyciela w rozumieniu art. 94a ustawy o systemie oświaty?
2. Jakie były warunki zatrudnienia takich osób?
3. Jaki jest ich status prawny?
4. Jak wygląda sposób finansowania tych etatów?

Pytanie zostało wysłane drogą mailową dnia 4 grudnia 2014 roku. W odpowiedzi (z dn. 24 stycznia 2015 r.) Ministerstwo stwierdziło, że nie posiadają danych o szkołach na terenie Polski, w których są zatrudnieni pracownicy w charakterze pomocy nauczyciela w rozumieniu art. 94a *Ustawy o systemie oświaty*. Gromadzenie danych dotyczących osób władających językiem kraju pochodzenia, zatrudnionych przez szkoły w charakterze pomocy nauczyciela będzie możliwe poprzez tzw. „nowy” System Informacji Oświatowej – prawdopodobnie od przyszłego roku.

Rekomendacja nr 6 – zwiększanie kompetencji międzykulturowych uczniów i uczennic

Rekomendacja miała zostać wypełniona poprzez monitorowanie procesu opracowywania Polskiej Ramy Kompetencji Międzykulturowych dla systemu oświaty w ramach projektu realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Niestety, w ORE doszło do zmian personalnych (obecnie osoba, która będzie koordynatorką projektu przebywa na urlopie). Działania projektowe rozpoczną się ponownie na początku lutego 2015 roku. Z uzyskanych informacji wynika, że jednym z pierwszych działań będzie promocja polskiej wersji podręcznika poświęconego tematyce kompetencji międzykulturowych, a prace nad opracowaniem polskiej Ramy Kompetencji Międzykulturowych dla systemu oświaty odłożone są na późniejszy okres. Nie udało nam się także uzyskać żadnych informacji na temat wyników zespołu, który spotkał się w czerwcu 2014 roku i rozpoczął pracę nad przygotowaniem wspomnianego dokumentu.

Raport jest realizacją rekomendacji wypracowanej przez grupę „Dzieci migrantów w polskim systemie oświaty”, która pracowała podczas III Międzysektorowego Forum Roboczego ds. Lokalnych Polityk Migracyjnych 18-21 września 2014 roku w Warszawie. W skład grupy weszli: Aleksandra Gulińska (Stowarzyszenie Homo Faber), Krzysztof Janiak (Stowarzyszenie Homo Faber), Magdalena Kawa (Stowarzyszenie Dla Ziemi), Alicja Kawka (Stowarzyszenie Homo Faber), Patrycja Mickiewicz (Stowarzyszenie Interwencji Prawnej), Ewa Pogorzała (Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej/ Instytut Nauk Społecznych Państwowa Wyższa Szkoła

Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu), Oleksandr Pustovij (Międzyszkolny Zespół Nauczania Mniejszości Ukraińskiej w Warszawie), Samir Saadi (Fundacja dla Somalii), Mirosław Tryczyk (Fundacja Inicjatywa Rozwoju społecznego/ Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja”).